

- ¹⁶ Офіцинський В. Дистрикт Галичина (1941-1944). Історико-політичний нарис / В.Офіцинський. – Ужгород: МПП „Гражда”, 2001. – С.34.
- ¹⁷ Літопис Української Повстанської Армії. – Т.21. – С.63.
- ¹⁸ Україна під час Другої світової війни (1938-1945). – С.142.
- ¹⁹ Літопис Української Повстанської Армії. –Т.21. – С.60.
- ²⁰ Там само. – С.62.
- ²¹ Україна під час Другої світової війни (1938-1945). – С.127.
- ²² Нюрнберзький процес. – С.659.
- ²³ Івано-Франківський краєзнавчий музей. – Ф.1. – Оп.5. – Спр. 15. – Арк. 1.
- ²⁴ Україна в Другій світовій війні у документах. – Т.1. – С.92.
- ²⁵ Державний архів громадських організацій (далі – ДАГО). Ф.1. – Центральний Комітет Комуністичної Партії України. – Оп.23. – Спр.3107. – Арк.2.
- ²⁶ Там само. – Спр.3107. – Арк.2, 5.
- ²⁷ Україна під час Другої світової війни (1938-1945). – С.142.
- ²⁸ Там само. – С.144.
- ²⁹ Івано-Франківський краєзнавчий музей. – Ф.1. – Оп.5. – Спр. 10. – Арк.1.
- ³⁰ Там само. – Спр.3. – Арк.1; Спр.8. – Арк.1.
- ³¹ Галузевий державний архів Служби Безпеки України. – Ф.13. – Колекція друкованих видань. – Спр.57. – Арк.100.
- ³² Офіцинський Р. Українсько-польські стосунки у дистрикті Галичина (1941 – 1944) / Роман Офіцинський, Леся Хаврик. – Ужгород: МПП „Гражда”, 2002. – С.17.
- ³³ Галузевий державний архів Служби Безпеки України. – Ф.13. – Спр.376. – Т.21. – Арк.16.
- ³⁴ ЦДАВОУ. – Ф.3833. – Оп.1. – Спр.77. – Арк.101.
- ³⁵ Семиряга М.Н. Тюремная империя нацизма и ее крах / М.И.Семиряга. – М.: Изд-во „Юридическая литература”, 1991. – С.80.
- ³⁶ Галузевий державний архів Служби Безпеки України. – Ф.13. – Спр.376. – Т.21. – Арк.85.
- ³⁷ Там само. – Арк.36.
- ³⁸ Мірчук П.В німецьких млинах смерті. Спомини з побути в німецьких тюрмах і концлагерах. 1941-1955 / Петро Мірчук. – Нью-Йорк-Лондон: Українська видавнича спілка, 1957. – С.39.
- ³⁹ ЦДАВОУ. – Ф.3975. Український Окружний Комітет у Тернополі. – Оп.1. – Спр.1. – Арк.17.
- ⁴⁰ Семиряга М.Н. Тюремная империя нацизма и ее крах. – С.97.
- ⁴¹ ЦДАВОУ. – Ф.3959с. – Український Центральний Комітет, м.м. Краків (Польща), Львів. – Оп.2. – Спр.137. – Арк. 11.
- ⁴² Коваль М.В. Україна у Другій світовій та Великій Вітчизняній війнах (1939 – 1945) / М.В.Коваль. – К.: Вид. дім Альтернативи, 1999. – С.133.
- ⁴³ Галузевий державний архів Служби Безпеки України. – Ф.13. – Спр.376. – Т.21. Арк.102.
- ⁴⁴ ЦДАВОУ. – Ф.3959с. – Оп.2. – Спр.132. – Арк.37.
- ⁴⁵ ЦДАВОУ. – Ф.3836. – З’єднання західних груп Української повстанської армії „УПА – Захід”. – Оп.1. – Спр.2. – Арк.3.
- ⁴⁶ Там само. – Спр.2. – Арк.13.
- ⁴⁷ ЦДАВОУ. – Ф.3833. – Оп.1. – Спр.157. – Арк.29.
- ⁴⁸ Там само. – Спр.2. – Арк.116.

⁴⁹ Там само. – Спр.11. – Арк.50.

⁵⁰ Там само.

⁵¹ Там само. – Спр.11. – Арк.51.

⁵² Там само.

Summary

*Emilia Andriiv
(Ivano-Frankivsk)*

The Social and Political Situation Influence on Labour Deportation the in German Occupation Policy in Galicia (1941-1944)

In this article has bin presents the influence of political, economical and militari factors on the attitude of the population towards the occupational authority, labour in Reih and on German policy of labour deportation.

УДК: 94(477.85)

*Володимир Підлубний
(Чернівці)*

ОЛЬГА ЗАХАРІВНА ГУЗАР – ВИЗНАЧНА ДІЯЧКА ЖІНОЧОГО РУХУ НА БУКОВИНІ (1888 – 22.05.1945)

У статті йдеться про трагічну долю чернівецької родини Гузарів, зокрема про матір сімейства Ольгу Захарівну Павлюх-Гузар, визначну діячку національно-визвольного і жіночого руху на Буковині у 1910–1940-х роках, замордовану енкадебістами у Чернівецькій в’язниці у 1945 році.

Ключові слова: родина Гузарів, визначна діячка, українська патріотка, любляча мати, вірна дружина.

Широко відома на Буковині в 10-40-х роках минулого століття і особливо в Чернівцях родина Гузарів, яка складалася з 6 осіб – батька Володимира Євгеновича Гузара, 1884 року народження, лікаря-терапевта міської лікарні, матері – Ольги Захарівни Павлюх-Гузар, 1888 р.н., синів Дмитра, 1907 р.н., Любомира, 1911 р.н., Ростислава, 1921 р.н., і дочки Дарини Володимирівни Гузар-Чемеринської, 1919 р.н. Це була родина українських патріотів. Кожен із членів цієї сім’ї намагався чесно і віддано служити своєму народові, Україні. На жаль, доля усіх членів родини, окрім Любомира, виявилась надто жорстокою. Широкої наукової розповіді про цю родину до цього часу не опубліковано. Автор статі вирішив висвітлити трагічну долю матері цієї славної своїми патріотичними справами родини – Ольги Захарівни Гузар, ім’я якої повинно стояти в першій шерензі українських патріотів краю.

Почнемо нашу розповідь з кінця.

Її затримали 1 грудня 1944 р., як тільки вона ступила на буковинську землю, повертаючись із румунської тюрми, де сиділа з 7 лютого 1942 р. до 22 липня 1944 р. разом зі своїм наймолодшим сином Ростиславом.

Після виходу з тюрми жила під наглядом поліції в Бухаресті. Двічі на місяць ходила туди відмічатися. Тільки після приєднання Румунії до антигітлерівської коаліції, з дозволу коменданта Бухареста Ользи Захарівни Гузар дозволили покинути столицю Румунії. Вона це зробила в останні листопадові дні і 1 грудня 1944 р. прибула в Чернівці. Відразу ж була затримана органами НКДБ.

А 10 грудня в Чернівецькому облуправлінні НКДБ появилася така довідка:

„Справка

В связи с тем, что Гузар Ольга Захаровна только что приехала, постоянного местожительства не имеет, а поэтому и обыска квартирного у нее не проводилось.

Зам. нач. 10 отделения 2 отдела ст. лейтенант госбезопасности Розенберг 10.XII.1944 г.”¹.

Заступник начальника 10-го відділення 2 відділу УНКДБ в Чернівецькій області старший лейтенант держбезпеки Розенберг 16 грудня підготував постанову на арешт, вона звучала так: „Гузар Ольга Захаровна, 1888 года рождения, уроженка г. Черновцы, украинка, из служащих, проживает по ул. Федьковича, 9.

Гузар Ольга является активной украинской националисткой. Ее квартира являлась явочной квартирой для националистов, где проводились собрания, печатались листовки националистического характера.

В 1942 году Гузар Ольга румынскими властями была арестована как украинская националистка совместно со своим сыном.

Преступная деятельность Гузар Ольги подтверждается показаниями ее мужа Гузара Владимира, сына Ростислава и другими оперативными материалами, а поэтому на основании изложенного п о с т а н о в и л:

Гузар Ольгу Захаровну подвергнуть обыску и аресту”².

Зі змістом постанови погодились начальник 2 відділення УНКДБ в Чернівецькій області майор держбезпеки Григоренко та начальник слідвідділу УНКДБ майор держбезпеки Носков. Постанову на арешт підписав цього ж дня начальник обласного управління НКДБ, полковник держбезпеки Микола Решетов. Санкціонував арешт помічник військового прокурора Львівського військового округу у слідчих справах капітан юстиції Степаненко.

Того ж дня було підписано ордер № 402, на звороті якого Ольга Захарівна розписалася, що ознайомилася з його змістом.

То хто ж така Ольга Захарівна Гузар, чим вона завинила перед радянською владою, що її, як небезпечного злочинця, не пустили навіть до рідної хати, а транзитом з однієї в’язниці – румунської, посадили в другу – радянську, з якої їй вийти живою не судилось?

Ольга Захарівна Гузар народилася 1888 року не в Чернівцях, як зазначено в постанові на арешт, а в столиці Австрії Відні, в родині Захара Гнатовича та Августини Йосипівни Павлюхів. Батько був суддею одного із австрійських піхотних полків, мати – домогосподаркою.

У 1896 р. Ольга вступила до Віденської народної школи, де провчилася один рік, а потім переїхала у Львів до свого дідуся Гната Дмитровича Павлюха, де продовжувала навчання в українській народній школі. У 1898 р. батька перевели на службу у м. Перемишль, куди переїхала і вся родина. В цей час батько був уже у званні майора. Родина тут прожила 7 років. У 1906 році родина Павлюхів повертається до Відня. Ольга вступає до жіночої гімназії, де закінчує три курси і поступає на дворічні бухгалтерські курси, які закінчує у 1908 році.

В цей час вона знайомиться з випускником Віденської медичної академії, львів’янином, Володимиром Євгеновичем Гузаром і в 1909 році одружується з ним. Молоде подружжя цього ж року переїздить до Львова, а звідти в Чернівці. Тут Володимир Євгенович працює терапевтом міської лікарні, а Ольга Захарівна, будучи домогосподаркою, починає займатися громадською діяльністю. В 1909 році вона вступає в товариство „Жіноча громада”, головою якого у той час був відомий у Австрійській імперії науковець і громадський діяч Степан Смаль-Стоцький.

В газетах появляються статті Ольги Гузар, в яких вона виступає на захист українських жінок і дітей, української освіти і культури. У 1925 р. вона була учасницею жіночого конгресу, який скликала принцеса Олександра Кантакузіно, як делегатка від українських жінок Буковини, де виголосила меморандум українських жінок Буковини, в якому гостро критикувалися гоніння румунської влади щодо українців. На той час українські школи на Буковині були закриті, українцям заборонялося говорити рідною мовою у громадських місцях, українців звільняли з роботи, не брали на державну службу.

Цей виступ зробив ім’я О.З.Гузар відомим не тільки на Буковині, а й в Галичині, в Бухаресті, Варшаві і Празі.

„Після цього, – зізнавалася Ольга Захарівна слідчому НКДБ Іонову, – моє прізвище стало популярним не тільки в Румунії, але й в інших країнах, оскільки про мій виступ було написано в пресі багатьох країн. На моє ім’я почало надходити багато листів... Особливо збільшилась кількість листів після мого виступу у 1929 р. на вечорі, при-

свяченому 40-літтю літературної діяльності Ольги Кобилянської”³.

До 1930 р. Ольга Захарівна була рядовим членом „Жіночої громади”, а в 1931-му її обирають головою цього товариства.

В газеті „Час” за 29 січня 1931 р. на 3-й сторінці читаємо оголошення „Ольга Гузарева – голова і касієрка фонду товариства „Жіноча громада” на Буковині, Ірина Григорій – секретар”.

4 лютого 1931 р. в цій же газеті повідомлялося, що при „Жіночій громаді” відкриваються курси діловодства, які ведуть Ольга Гузар та Ірина Григорій.

7 лютого цього ж року газета повідомляла, що в неділю 22 лютого товариство організує „Свято Лесі Українки” з нагоди 60-річчя її народження.

15 березня 1931 р. в „Часі” ч. 719 повідомлялося, що товариство „Жіноча громада” зібрало на фонд „Український сирота” 1100 леїв. Оголошення підписують Ольга Гузарева та Ірина Григорій. Такі повідомлення в „Часі” появлялися досить часто.

Ольга Гузар була красивою, висококультурною, чутливою до людського горя, відважною і мужньою жінкою. Ще після виступу на конгресі в Бухаресті з нею мав розмову тодішній редактор газети „Час” Лев Когут і пропонував їй приєднатися до політичної течії, яку він очолював. Ця течія, за словами Ольги Захарівни, орієнтувалась на Англію і намагалась з її допомогою встановити в Україні гетьманську владу на чолі з гетьманом Розумовським. Але вона відмовилась. Другу пропозицію їй зробив гетьманець Шемет, організація якого хотіла встановити в Україні владу гетьмана Павла Скоропадського. Але й від цієї пропозиції вона відмовилась, бо не бачила за цими пропозиціями тих політичних сил, які б могли здійснити ці плани.

Запрошувала Ольгу Гузар до своїх лав і Українська національна партія (УНП) Володимира Залозецького, але вона не прийняла і цієї пропозиції. Що ж до ОУН, то заявила слідчому НКДБ таке:

„Про існування ОУН я дізналася в 1935–1936 рр. із газет „Самостійність” та „Діло”, оскільки в них друкувалися процеси оунівців у Галичині. До цього я про ОУН нічого не знала”⁴.

Далі наведемо невеликий діалог слідчого Іонова з О.З. Гузар, який тривав 7 годин – з 10.00 до 17.00 26 грудня 1944 р.

Запитання: Як і коли ви мали зустрічі з Левом Когутом?

Відповідь: З Когутом я мала зустрічі по спільній роботі в газеті „Час”, де я редагувала жіночий відділ. Він був головним редактором цієї газети.

Запитання: Коли ви почали працювати в „Часі”?

Відповідь: В „Часі” я працювала з перших днів появи цієї газети – з 1929 по 1935 рік.

Запитання: Кого ви відвідували у Львові, коли перебували там?

Відповідь: У Львові я відвідувала митрополита Шептицького і мала з ним дружні розмови. Зустрічалась з Міленою Рудницькою, членом УНДО і членом польського сейму; з Кисилівською Оленою – членом УНДО і послом Варшавського сенату; знала члена УНДО і польського сейму Дмитра Левицького.

Запитання: Про що ви з ними розмовляли?

Відповідь: З митрополитом Шептицьким розмовляла про церковні справи. Політичних розмов між нами не було. З Міленою Рудницькою і Кисилівською Оленою я говорила про „Жіночу громаду” і її роботу серед населення. Вони ж розповідали про роботу УНДО і радили мені в деяких моментах перейняти досвід УНДО, вірніше „Союзу українок”, який очолювала Мілена Рудницька⁵.

Старший лейтенант держбезпеки Іонов хотів знати кожен крок Ольги Захарівни, який вона робила задовго до встановлення радянської влади на Буковині. Він шукав у її діях крамолу.

Наступний допит відбувся 18 січня 1945 р. Почався він пізно увечері – о 20.00, а закінчився пізно вночі – о 3.00. Що ж цікавило слідчого:

Запитання: Хто із членів ОУН відвідував вашу квартиру?

Відповідь: Хто із відвідувачів нашої квартири був членом ОУН, я не знаю.

Запитання: Хто із ваших відвідувачів проводив з вами бесіди на націоналістичні теми?

Відповідь: Я таких розмов не пам’ятаю.

Запитання: З якою метою вашу квартиру відвідував Джуліба?

Відповідь: Причин не знаю. Пригадую випадок, коли він звернувся до мене з проханням передрукувати для нього некролог із газети „Наш прапор” з приводу вбивства бандерівцями в Житомирі Миколи Сціборського і його товариша Омеляна Сеніка⁶. Цю просьбу я виконала. Передала йому кілька примірників передрукованого некрологу. Джуліба шкодував, що між українцями немає згоди.

Запитання: Що вам відомо про націоналістичну діяльність Джуліби?

Відповідь: Про націоналістичну діяльність Джуліби мені нічого не відомо. Знаю, що він закінчив сільськогосподарську академію в Празі, а потім працював у Чернівцях агрономом. Імені і по батькові його не знаю. Він приходив не до мене, а до чоловіка.

Запитання: Які ще роботи ви виконували для Джуліби?

Відповідь: Інших робіт, зв’язаних з ОУН, я не виконувала. З подібними просьбами до мене не звертались.

Запитання: А які листівки ви друкували для Войновського?

Відповідь: Оунівських листівок для Войновського не друкувала.

Запитання: Що ви знаєте про Василяшко-Тимінську?

Відповідь: Василяшко-Тимінську знаю, як члена „Жіночої громади” при Українському Народному Домі. Вона була членом громади, коли я була головою у 1930-1931 роках. Василяшко-Тимінська організувала жіночий хор, керувала ним, виступала в різних місцях на ювілейних вечорах. Вона грала на піаніно і керувала хором. Про націоналістичну діяльність нічого не знаю.

Наступний допит відбувся 26 лютого 1945 року. Вів його той же Іонов з 10.00 до 17.00.

Слідчий: Проти вас висунуто звинувачення в злочинах, передбачених статтями 54-1 „а” та 54-11 КК УРСР. У висунутих звинуваченнях винною себе визнаєте?

Гузар: У висунутих проти мене звинуваченнях, передбачених статтями 54-1 „а” та 54-11 КК УРСР, винною себе не визнаю, оскільки членом Організації Українських Націоналістів ніколи не була. Ніякої керівної ролі в цій організації не мала. Націоналістичних листівок не друкувала і не розповсюджувала. Ніяких зібрань націоналістів у мене на квартирі не було.

Слідчий: Слідство пропонує вам правдиво розповісти про свою націоналістичну діяльність.

Гузар: Ніякою націоналістичною діяльністю я не займалася.

Слідчий: Киселицю ви знаєте?

Гузар: Киселицю Аделію я знаю. Вона жителька Вижницького району. Дружина лікаря. Член „Жіночої громади”. Я з нею підтримувала близькі стосунки. Інколи вона приходила до мене на квартиру. Про її належність до ОУН нічого не знаю.

Слідчий: Вам зачитуються свідчення вашого чоловіка Гузара Володимира Євгеновича від 23.09.1944 р. про приналежність до ОУН ваших знайомих, в тім числі й Киселиці. Розповідайте правду.

Гузар: Свідчення свого чоловіка Гузара Володимира Євгеновича заперечую, оскільки вони не відповідають дійсності. Киселиця ніколи до ОУН не належала. Оунівських зібрань у нас на квартирі не було.

Слідчий: Ким числився Джуліба в ОУН?

Гузар: Становища Джуліби в ОУН я не знаю. Джуліба був знайомим мого чоловіка. До нас заходив часто. Останній раз був у грудні 1941 р., під Новий рік, а потім він виїхав у Бухарест, але куди саме, не знаю.

Слідчий: Ви продовжуєте приховувати правду. Вам зачитуються свідчення вашого сина Ростислава Володимировича Гузара від 24.10.1944 р. про ваш зв'язок з Джулібою. Слідство вимагає правдивих зізнань.

Гузар: Свідчення сина я заперечую. Ніколи в ОУН я не була. Що ж до Джуліби, то я не знаю

чи був він в ОУН, чи ні. Єдине, що я для нього зробила – передрукувала некролог з приводу вбивства бандерівцями двох членів ОУН мельниківського напрямку.

Слідчий: За що був арештований ваш син Гузар Ростислав Володимирович?

Гузар: 27 січня 1942 р. румунські жандарми за участь в ОУН арештували мого сина Гузара Ростислава Володимировича, а 7 лютого 1942 р. арештували мене. При обшуку була вилучена література, в тому числі націоналістична. Якись листівки. Жандарми звинуватили мене в приналежності до ОУН і в друкуванні листівок⁷.

Далі Ольга Захарівна розповіла слідчому, що в процесі допитів їй влаштували очну ставку з сином, який звинувачував матір у зв'язках з ОУН і друкуванні листівок. На очній ставці вона свідчення сина підтвердила, а у військовій поліції від своїх зізнань відмовилась. До цього її спонукала поведінка сина, бо його свідчення були невірні.

Слідчий запитав Ольгу Захарівну, в чому полягав її зв'язок з Іваном Григоровичем. На що вона відповіла так:

„Григорович Іван працював диктором у Бухаресті на румунській радіостанції. Інколи приїздив у Чернівці і заходив до нас. Я з ним була знайома. Юрій Фурман, який навчався у Яссах, був товаришем моїх дітей – Ростислава і Любомира. Будучи в Бухаресті, Григорович написав на моє ім'я листа, щоб українці протестували проти наміру румунів переселити нас в інші області. Цей лист Григорович передав Фурману з проханням передати мені. Але він не зміг передати, бо поліція його арештувала і знайшла в нього лист Григоровича”.

Слідчий: Отже Григорович вас знав як прибічницю ОУН, яка зможе організувати виступ проти румунів?

Гузар: Григорович несерйозна людина і міг написати все, що йому захотілося. Я нічого спільного з Григоровичем у політичній діяльності не мала⁸.

Як бачимо, Ольга Захарівна стійко і переконливо заперечувала свою причетність до ОУН, категорично не погодилася зі свідченнями чоловіка і сина, які прихильність дружини і матері до українського національно-визвольного руху витракували як приналежність до ОУН.

Треба зазначити, що до дня арешту Ольги Захарівни слідчі НКДБ допитали 23 вересня 1944 р. чоловіка, а 24 жовтня і сина Ростислава. Обидва, на превеликий жаль, чи то з переляку, чи з надією на помилювання, заявили, що їхня дружина і мати була засуджена румунським судом за націоналістичну діяльність як член ОУН. Володимир Євгенович прямо заявив, що його дружина Гузар Ольга в період 1940–1942 років (до арешту) була керівником підпільної української націоналістичної організації в Північній Буковині. „У нас на квартирі збирались члени ОУН. Дехто приїздив до неї

здалека, навіть з Бухареста. Вона мала машинку, на якій друкувала листівки. Ростислав теж був членом ОУН, – заявив на допиті батько, – і допомагав у нелегальній роботі матері. Він зараз арештований. Вони одночасно арештовані румунською сигуранцою. При арешті були знайдені на квартирі листівки і націоналістична література. Я не був і не є членом ОУН, але співчував цій організації. Знаючи, що син і жінка члени ОУН – приховав це від радянської влади. Членом ОУН я не був, – ще раз підкреслив В.Є.Гузар, – але їхні погляди поділяв, солідаризувався з ними. По суті, теж був націоналістом по своїх політичних переконаннях і в ряді випадків провадив націоналістичну агітацію серед людей, які мене оточували, за що двічі був арештований румунською сигуранцою у 1943 році”⁹.

Ці щирі зізнання Володимира Євгеновича свідчать про те, що він був надто чесною людиною і не міг кривити душею перед судом. А може його до цього спонукали якісь інші мотиви.

На цьому ж допиті Володимир Євгенович зізнався, що в 1942 р. квартиру Гузарів відвідувала Аделія Киселиця, 27 років, з Берегомета та її чоловік Зибачинський, колишній студент Чернівецького університету, а також студент університету Антонюк – друг Любомира. Уточнив, що батько Киселиці – учитель-пенсіонер, живе в Берегометі, працював у лісовому господарстві

Можна зрозуміти вкрай скрутне становище, в яке Ольгу Захарівну поставили її чоловік та син. Але вона не здавалась, хоча здоров'я давало про себе знати. 15 січня 1945 р. фельдшер внутрішньої тюрми НКДБ Александрова при обстеженні арештованої встановила у неї „субкомпенсований порок серця” і на слідство виводити не дозволила. Справу судочинства було припинено до 19 лютого, а потім знову почалися допити.

У справі є документ від 3 квітня 1945 р., в якому читаємо:

“Справка.

Заключенная Гузар Ольга Захаровна 1888 года рождения. При осмотре найдено старческую дряхлость. Годна к легкому труду. Этапом следовать может.

Фельдшер в[нутренней] тюрьмы УНКГБ Александрова”¹⁰.

Отже, керівники облуправління НКДБ готувались до відправки О.З. Гузар у далекі виправно-трудові табори (ВТТ) Радянського Союзу.

Далі йде „Постановление о приобщении вещдоков” від 31.03.45 г. Воно варте того, щоб навести повністю:

„Я, старший следователь УНКГБ по Черновицкой области, старший лейтенант госбезопасности Ионов, рассмотрев материалы следдела № 467 по обвинению Гузар Ольги Захаровны нашел:

Имеющиеся в деле журналы „Жіноча доля” с юбилейной статьей о съезде женского общества и портретом Ольги Гузар, а также антисоветская националистическая газета „Час”, в которой имеется редактируемый ею женский отдел, учитывая, что указанные документы имеют существенное значение в разоблачении преступной деятельности Гузар, и поэтому постановил: указанные документы приобщить к следственному делу № 467, как вещественные доказательства”¹¹.

7 квітня 1945 р., через 2 тижні після смерті Ольги Захарівни, чернівецькі енкадєбісти написали по її справі обвинувачувальний висновок. В ньому читаємо:

„16 декабря 1944 года Управлением НКДБ Черновицкой области за принадлежность к ОУН была арестована и привлечена к следствию Гузар Ольга Захаровна.

Произведенным по делу расследованием установлено: Гузар в 1909 г. вступила в члены общества „Жіноча громада” при Черновицком Украинском Народном Доме, затем с 1930-го по 1931 г. являлась председателем этого общества, которое ставило своей целью воспитание украинского населения в националистическом духе.

В 1925 году Гузар О.З. являлась представителем от украинских женщин Буковины на конференции национальных меньшинств в Бухаресте. С 1925 по 1935 год Гузар сотрудничала в антисоветской националистической газете „Час”, являлась редактором женского отдела этой газеты”¹².

2 червня 1945 р. справа № 467 була надіслана в 1-й спецвідділ НКВС СРСР полковнику держбезпеки Кузнецову для розгляду на засіданні Особливої наради при НКВС СРСР. Та розглядати цю справу Особливій нараді не довелося. Поки канцелярія оформляла справу, Ольга Захарівна Гузар, замордована допитами і тим, що її єдину доньку Дарину у грудні 1941 р. розстріляли німці у Києві, молодшого сина Ростислава військовий Трибунал військ НКВС Чернівецької області засудив до 20 років каторжних робіт, а чоловік власноручно обірвав своє життя, коли його прийшли арештовувати енкадєбісти, як ми вже згадували вище, 22 травня померла у внутрішній тюрмі Чернівецького обласного управління НКДБ.

15 червня 1945 р. у 1-й спецвідділ НКВС СРСР надійшла з Чернівецького УНКДБ просьба повернути справу Гузар О.З. назад, оскільки жертва юридичної сваволі померла”¹³.

В акті про смерть О.З. Гузар від 22 травня 1945 року причиною смерті значиться „декомпенсований порок серця”. Набряклість рук, ніг та обличчя, ціаноз губ і кінчика носа. Смерть ненасильницька”¹⁴.

Акт про смерть підписали начальник внутрішньої тюрми молодший лейтенант Тихоненко та фельдшер Александрова”¹⁵. Слідство було припинене у зв'язку зі смертю арештованої.

Автор цих рядків стверджує, що Ольга Захарівна Гузар була люблячою матір'ю і вірною дружиною, гарячою українською патріоткою і високоморальною громадянкою. Її любили і глибоко поважали усі, хто знав. Вона, звичайно, симпатизувала ОУН, але її членом не була. До неї люди йшли як до відомої діячки жіночого руху, як до журналістки, яка відгукувалася на всі болючі проблеми суспільства і окремих громадян.

Як румунські, так і радянські репресивні органи вчинили щодо Ольги Захарівни Гузар злочинну несправедливість. Але якщо румунські владні органи тримали її у в'язниці близько двох років і випустили на волю живою, то радянські "правоборці" загнали 57-літню жінку на той світ за 6 місяців і 6 днів.

Головною провиною перед радянською владою енкадебістські службісти порахували її участь у „Жіночій громаді”, короткочасне головування в цьому товаристві, участь у жіночому конгресі національних меншин у Бухаресті в 1925 році. Все це відбувалося тоді, коли радянською владою на Буковині ще й не пахло. У ті роки не тільки Буковина, а й Галичина, Закарпаття, Львів і Варшава, Берлін, Відень і Прага – весь світ пишався Ольгою Захарівною Гузар як самовідданим борцем за громадянські і політичні права жінок усіх національностей. В Радянському Союзі з жінки-патріотки зробили злочинця і нещадно замордували у в'язниці. Не пошкодували вони і її сина Ростислава, якого в 1941 р. завербували у свою агентуру, а 28 листопада 1944-го військовий трибунал військ НКВС Чернівецької області засудив юнака до 20 років позбавлення волі у виправно-трудовах таборах НКВС СРСР, де він і помер 10 вересня 1945 року¹⁶. Вони ж штовхнули на самогубство чоловіка Ольги Захарівни – відомого у Чернівцях лікаря Володимира Євгеновича Гузара. Так нещадно була знищена прекрасна, високопатріотична українська родина.

Чернівецька обласна прокуратура 17 квітня 1991 р. реабілітувала Ольгу Захарівну Гузар за відсутністю у її діях складу злочину, а 17 липня 1991 р. реабілітовано і її сина Ростислава Володимировича Гузара, 1921 року народження. Але прокуратура не винесла свого рішення щодо тих злочинців, які глумилися над ними, звели їх в могилу. Ми в цій статті назвали імена творців цього непростимого злочину. Хай над ними відбудеться хоч наш людський суд, якщо нинішня українська юстиція така сліпа, глуха, бездушна і недєздатна щодо злочинців, які безкарно тисячами і мільйонами зводили чесних і гордих, сміливих і мужніх захисників українського народу в могили. Подумаймо над цим, шановний читачу!

¹ ДА СБУ ЧО. – Спр. П–1615. – Арк. 5.

² ДА СБУ ЧО. – Спр. П–1615. – Арк. 2.

³ ДА СБУ ЧО. – Спр. П–1615. – Арк. 11, 12.

⁴ ДА СБУ ЧО. – Спр. П–1615. – Арк. 12.

⁵ ДА СБУ ЧО. – Спр. П–1615. – Арк. 12.

⁶ Як з'ясовано значно пізніше, убивство Миколи Стіборського і Омеляна Сеника-Гребівського вчинили не бандерівці, а провокатор НКДБ Кіндрат Полуведько, який прикрився документами Степана Козія // Іванишин П. Олег Ольжич – герольд нескореного покоління. – Дрогобич: Відродження, 1996. – с. 191

⁷ ДА СБУ ЧО. – Спр. П–1615. – Арк. 18, 19.

⁸ ДА СБУ ЧО. – Спр. П–1615. – Арк. 21.

⁹ ДА СБУ ЧО. – Спр. П–1615. – Арк. 26.

¹⁰ ДА СБУ ЧО. – Спр. П–1615. – Арк. 38.

¹¹ ДА СБУ ЧО. – Спр. П–1615. – Арк. 40.

¹² ДА СБУ ЧО. – Спр. П–1615. – Арк. 22–24.

¹³ ДА СБУ ЧО. – Спр. П–1615. – Арк. 26.

¹⁴ ДА СБУ ЧО. – Спр. П–1615. – Арк. 47.

¹⁵ ДА СБУ ЧО. – Спр. П–1615. – Арк. 47.

¹⁶ ДА СБУ ЧО. – Спр. П–5078. – Арк. 54–61.

Summary

Volodymyr Pidlubnyi
(Chernivtsi)

Olga Zakharivna Huzar – outstanding member of women's movement in Bukovyna (1888 – 22.05.1945)

The article deals with the tragic fate of Chernivtsi family of Huzar, particularly about mother of the family Olha Zakharivna Pavliukh-Huzar, outstanding member of national liberating and women's movement in Bukovyna in 1910-1940, tortured to death by NKDB in Chernivtsi jail in 1945.

УДК: 94(477.85)„19”:364.694-787.4

Лілія Дробіна
(Чернівці)

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНВАЛІДІВ ЯК ВИД РОБОТИ ОРГАНІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУКОВИНИ У ПОВОЄННІ РОКИ

В статті йдеться про труднощі і певні досягнення соціальної сфери Буковини на шляху працевлаштування інвалідів війни 1941-1945 рр.

Ключові слова: обласоюзабез, облкоопінспілка, працевлаштування, інваліди, артілі.

1944 р. увійшов в історію України як період остаточного звільнення її західного регіону від німецько-фашистських загарбників та утвердження тут радянської влади. І хоча війна закінчилася 9 травня 1945 р., проте радянському режимові було ще далеко до повного контролю над сільськими регіонами західних областей України. Перехід до мирного життя набув затяжного характеру, досить повільно зводилася на ноги економіка.